

Koca Dünya (2016) Filminin Toplumsal Ekoloji Bağlamında Çözülmesi

Rifat Becerikli*
Ahmet Dönmez*

Özet

“Toplumsal Ekoloji” felsefesine göre, günümüz toplumu anti-ekolojiktir. Doğa, insan eliyle sömürülen bir nesne konumuna getirilmektedir. Toplumsal Ekolojiye göre doğa-insan ilişkisi iç içe, ayrılmaz ve süreklilik içeren yapıdadır. Toplumsal alandaki güç ve tahakküm ilişkilerinin bir benzeri doğa üzerinde uygulanmaktadır. Toplumsal Ekoloji düşüncesinin öncülerinden Murray Bookchin iki farklı doğa tasavvurunda bulunmaktadır. Düşünürüne göre “Birinci Doğa” insanın yer almadığı yabani/vahşi doğadır. “İkinci Doğa” ise insanlar tarafından üretilen her şeydir. Toplumsal alan ve kültür İkinci Doğanın unsurlarıdır. Zaman geçtikçe İkinci Doğa, Birinci Doğayı egemenliği altına almaya başlar. Bu egemenlik istemi ekolojik sorunların da başlangıcını oluşturmaktadır. Bookchin’le birlikte Toplumsal Ekoloji Felsefesi Lewis Mumford, René Dubos’un görüşleriyle birlikte daha da geniş bir çerçeveye oturmuştur. Üç düşünür de, insanın tıpkı diğer canlılar gibi doğanın bir parçası olduğunu, insanla doğa arasındaki ilişkinin temelinde hâkimiyetin veya üstünlüğün değil, diyalektik bir süreci kapsayan ortak yaşamın olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda Toplumsal Ekoloji Felsefesi, insanın doğa üzerinde kurduğu eşitsizlik içeren tahakkümü reddetmektedir.

Reha Erdem’in Koca Dünya (2016) filminde de doğa, rahata ve huzura kavuşma alanı olarak betimlenmez. Doğa ve insan arasında gerilim bulunmaktadır. Bu doğrultuda film Toplumsal Ekoloji Felsefesi temelinde nitel film analizi yöntemi ve betimleme tekniği kullanılarak incelenecektir. Çalışmanın amacı, örnek olarak seçilen filmsel evrende Toplumsal Ekoloji Felsefesinin izini sürmektir. Filmde doğa kendi içine dönmüş bir yapıdadır. Kapitalizmin yarattığı “büyü ya da yok ol” düşüncesi, insanın doğayı kendinden uzaklaştırmasına neden olmuştur. Bu durumda doğa da kendi içinde insanı doğadan yalıtılmak istemektedir. Diğer bir deyişle doğa insanı reddetmektedir. İnsanın yaşayabileceği alanlar sadece modern kentlerdir. Ancak kentin kaotik yapısı, bilinmezliği ve tehlikeyi içermektedir. Filmde, şehirden kaçan gençler kendilerini modern insan tarafından kutsallaştırılmış doğada saklamaya çalışır. Ancak doğa artık tasavvur edilen huzur imgesini barındırmamaktadır. Nicelik evreninde “kocaman bir dünya vardır” ama nitelik olarak “yaşanılacak çok az yer” kalmıştır. Birinci Doğa insanın yarattığı İkinci Doğa tarafından yok edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Felsefe, Toplumsal Ekoloji

*ORCID: 0000-0001-6392-8330 & 0000-0003-1010-3516

E-mail: becerilkirifat@hotmail.com & ahmetdonmez79@gmail.com

DOI: 10.31122/Sinefilozofi.682225

Geliş Tarihi - *Received*: 15.01.2020

Kabul Tarihi - *Accepted*: 18.04.2020

An Analysis Of *The Movie Big Big World* (2016) In The Ecological Discourse

Rifat Becerikli*
Ahmet Dönmez*

Abstract

According to the philosophy of "Social Ecology", today's society is anti-ecologic. Nature has become an object of exploitation. Also, the nature-human relationship is an intertwined, unbreakable structure that is in continuity, following social ecology. A similar operation of the power and domination relations within the social sphere is oppressed upon nature as well. The founder of Social Ecology, Murray Bookchin conceives two different concepts of nature. Hence, the "first nature" is the savage/uncivilized in which the human does not exist. The "second nature" is the one that has been created by humans. The social sphere and culture are elements of the second nature. As time passes, second nature begins to dominate the first nature. This demand for sovereignty is the beginning of ecological problems. In collaboration with Bookchin, Lewis Mumford, and Rene Dubos's views, the philosophy of social ecology has become even wider. These three thinkers emphasize that human beings are a part of nature, just like other living organisms, and that there must be a common life that encompasses a dialectical process, not dominance or supremacy. In this sense, the philosophy of social ecology rejects the inequality that human beings have established upon nature. Thus, such volition for sovereignty initiates ecological problems.

In Reha Erdem's movie Big Big World (2016), nature is not portrayed as a place of safety and serenity. There is tension between nature and humans. Accordingly, Reha Erdem's Big Big World will be analyzed by a qualitative and descriptive film analysis technique, in the scope of the philosophy of social ecology. The nature in the movie has an inward-looking structure. The main reason for this is the artificiality created by humans. In the basis of binary oppositions that modernism created, the nature-human dichotomy has resulted in extraction of nature away from the human. In this case, nature also externalizes the human. In other words, nature denies humans. Places that people can live in are modern cities. However, the chaotic structure of cities includes obscurity and danger. Youngsters who escape from the city try to hide in nature, which has been fetishized by the modern human. Nevertheless, nature does not contain the described tranquility. In the universe of quantity, there is a "big big world" but quality wise, there is "so little to live". Thus, the "first nature" is being destroyed by the "second nature" which was created by human beings.

Key Words: Cinema, Philosophy, Social Ecology

*ORCID: 0000-0001-6392-8330 & 0000-0003-1010-3516

E-mail: becerilkirifat@hotmail.com & ahmetdonmez79@gmail.com

DOI: 10.31122/Sinefilozofi.682225

Received - *Geliş Tarihi*: 15.01.2020

Accepted - *Kabul Tarihi*: 18.04.2020

Giriş

Uzun yıllardan beri insan ve doğa için ekolojik sorunlar artarak devam etmektedir. Bu sorunların temel nedenini insan ve insan eliyle oluşturulan yapay çevre ve nesnelere oluşturmaktadır. Ekoloji felsefesi bağlamında, bu sorunlar nedeniyle birçok düşünce akımı öne çıkmaktadır. Bunların önemlilerinden biri “Toplumsal Ekoloji” felsefesidir. Brian Morris üç öncü Toplumsal Ekolojist olarak, Lewis Mumford, René Dubos ve Murray Bookchin’i işaret etmektedir. Ekolojik Felsefeyi Mumford, “Organik İnsancılık”, Dubos “Ekolojik İnsancılık” olarak tanımlamaktadır (Morris, 2019: 14). Bu kavramlaştırmalardan akademik çevrelerce en yaygın kullanılanı ise Bookchin tarafından ortaya atılan “Toplumsal Ekoloji” tanımlamasıdır.

Aydınlanma felsefesiyle birlikte akılcı düşünceyi, değişmez olarak görüp her şeyin önünde tutmaya başlayan insanoğlu, sürekli bir ilerleme içerisine girer. İnsanlık teknolojik olarak ilerlemeye devam ettikçe doğayla olan ilişkisi olumsuz yönde gelişmektedir. Mumford, Dubos ve Bookchin Aydınlanma geleneğini hem eleştirmiş hem de bazı yönlerden de onaylamışlardır. Bu düşünürler teknoloji, şehirleşme, bilim veya gelişme karşıtı değillerdir (Morris, 2018: 148). İnsanın teknolojik olarak ilerlemesini, bilimsel keşiflerini önemsemektedirler. Ancak üç düşünür de bilimsel ve teknolojik gelişmelerin, ekolojik çevreyle uyumlu biçimde ilerlemesi gerektiğini belirtmektedir. Modern bilim ve teknolojinin pek çok yönünü -özellikle de endüstriyel kapitalizmle kurdukları karşılıklı bağımlılık ilişkisini- eleştirseler de, her üç düşünür bilimsel metodun ve ekoloji bilimine sahip teknolojinin önemini kabul etmektedir (Morris, 2018: 148). Diğer yandan bu düşünürler Aydınlanma düşüncesinin ilerletilmesi ve geliştirilmesi gerektiğine inanmaktadır. Ancak modern düşünceyi Ortodoks, köktenci bir tavırla da desteklememektedirler. Üç düşünür de modern kartezyen felsefeyi ve onun düalist metafiziğini, insanla doğa arasında, beden ve akıl arasında radikal ayrımlar yapan ve doğa üzerinde hâkimiyet kurmaya dayalı düşüncesini reddetmektedir (Morris, 2018: 143). Diğer bir anlatımla doğa ve insanın birer bütünün parçaları olduğunu düşünmekte, doğa-kültür ya da doğa-insan dikotomisini ve bu bağlamda doğa ile insanın birbiriyle zıt ve çatışan yapılar olduğunu kabul etmemektedirler.

Toplumsal Ekolojistler doğayı “Birinci” ve “İkinci” olarak kavramsallaştırarak ayırmaktadır. Birinci Doğa sadece doğal olan orman veya insan eli değmemiş çevre değildir, biyolojik evrimsel tarihtir (Bookchin, 2017b: 17). Birinci Doğa kavramı, binlerce yıllık dünya yaşamındaki her canlı organizmayı, bitki ve hayvanı kapsamaktadır. Modern insanın yaban hayatı olarak nitelendirdiği alanlardır. Diğer bir deyişle Birinci Doğa, insan dışında olan/kalan doğadır (Bookchin, 2013: 53). Toplumsal ekolojistler Birinci Doğanın yanında İkinci Doğa tanımlaması da yapmaktadır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken unsur, Birinci ve İkinci Doğanın birbirlerinden farklı ancak zıt iki kavram olmadığıdır. İkinci Doğa ise toplum, doğal dünyayı akıl ile mesken edinme ve değiştirme yöntemidir (Bookchin, 2017b: 21). Toplumsal ekolojistlerin “İkinci Doğa” dedikleri, ilk doğanın “içinde” yer alan simgesel ve toplumsal yaşamdır (Morris, 2019: 10). Diğer bir deyişle insan tarafından oluşturulmuş bütün kültürel, soyut ve somut unsurlardır. Örneğin yollar, barajlar, uydu sistemleri, araçlar,

filmler, müzik, resimler, kültür, gelenekler gibi insan tarafından icat edilmiş ya da keşfedilmiş insanın yaşamasına yardımcı olan her şeydir. Doğa yüzyıllar içinde insani etkiler tarafından büyük ölçüde yeniden düzenlenmiştir (Kovel, 2017: 121). Bu yeniden düzenlemeler temelde İkinci Doğayı oluşturan unsurlardır. Ayrıca Birinci Doğanın, İkinci Doğa tarafından şekillendirilme baskısı, insan yeryüzünde var oldukça devam edecektir.

İnsan, Doğa ve Tahakküm İlişkisi

Modern dünya, doğadan sınırsızca faydalanabileceği yanılsaması içindedir. İnsan, dilediği yere devasa toplu konutlar, barajlar, şirketler, ya da otoyollar yapmaktadır. Bu düzenlemelerde doğa ve ekolojik durum radikal bir şekilde göz ardı edilmektedir. Doğanın kendi içindeki dengesi ve dinamikleri yok sayılmaktadır. Toplumsal Ekolojist düşünce ise bu duruma karşı çıkarak insanın doğanın “efendisi” olduğu varsayımını kabul etmemektedir (Morris, 2019: 13). İnsan doğaya sorumsuz bir şekilde istediği gibi davranamaz/davranmamalıdır. İnsan eliyle şekillenen İkinci Doğanın, Birinci Doğaya saygı göstermesi gerekmektedir. Ayrıca Ekolojik Felsefe, “dünya insanların kullanımı için yaratılmıştır” fikrine de karşı çıkmaktadır (Bookchin, 2017b: 18). İnsanın kendini merkeze alarak tüm dünyayı yapılandırması diğer canlıları hiçe sayması anlamına gelmektedir. Dünya üzerinde birçok canlı varlık Birinci Doğada yaşamaktadır. Bu açıdan doğa sadece insana ait değildir. Ancak insanlar doğanın kendilerinin kullanımında olduğu yanılsamasını yaşamaktadır. Dünyanın her yerinde insanla doğa arasındaki etkileşim, ortak bir gerçek simbiyoz biçimini, yani simbiyotik sistemin iki bileşenini her ikisine de faydalı olacak şekilde değiştiren biyolojik bir ilişki biçimini almıştır (Dubos, 1973: 10). Bu bağlamda doğa ve insan birbirinden ayrılmaz bir ilişki içerisinde yaşayan bütünden oluşmaktadır. İnsanların doğaya ait olması gibi doğa da insanlığa aittir (Bookchin, 2017: 107). Doğanın ve insanlığın binlerce yıllık gelişim sürecinde doğa üzerinde insan dokunuşları kaçınılmaz olarak bulunmaktadır. Aynı şekilde insan ve doğa arasında bütünlük bir etkileşim ve iç içe geçmişlik vardır. Mumford, insan yaşamının ve ekosistemlerin diyalektik yahut çift kutuplu niteliğine dikkat çekmektedir (Morris, 2019: 109). Toplumsal Ekoloji insanı, insan olmayandan ayırmamaktadır. Zihnin bedenden ayrılmayacağı gibi toplum da doğadan ayrılmaz (Bookchin, 2017c: 24). İnsan, doğanın içinde büyüüp gelişim gösterirken çevresindeki diğer canlılarla da etkileşim içindedir. Toplumsal Ekoloji düşüncesi, insanların doğal evrim sürecinin sonucu olduğunu ve insanlarla doğa ve özellikle diğer yaşam biçimleri arasında radikal bir fark olmadığını savunmaktadır (Morris, 2018: 142). İnsanın doğaya aidiyeti bakımından diğer hayvanlarla ya da herhangi bir canlı organizma ile arasında bir fark yoktur. Diğer yandan insan doğanın bir parçasıdır ama bilinçli tecrübe ve insani kültür ile de bir bakıma, doğadan da ayrılmaktadır (Morris, 2018: 142). Bilgi birikimi ve kültürel aktarım ile insan kendi İkinci Doğasını yaratır. Bu bağlamda Toplumsal Ekolojist düşünceye göre temel sorun insanın binlerce yıllık süre içerisinde doğa üzerinde eşitsiz bir hâkimiyet kurmuş olması ve doğayı kendi isteğine göre sorumsuzca tasarlamasıdır.

Toplumsal Ekolojik düşüncenin temel önermelerinden biri ekolojik sorunların toplumsal kökenli olduğunu vurgulamasıdır. Ekolojik problemlerin temelinde kültürel,

ekonomik ve toplumsal cinsiyete dayalı çatışmalar bulunmaktadır (Bookchin, 2017b: 9). Bu bağlamda toplumsal alanda insan davranış ve düşüncesinde sağlanacak gelişme ekolojik sorunların çözülmesine katkı sunacaktır. Dünyanın birçok yerinde gelir adaletsizliği, açlık sınırında yaşayan insanlar ve emeği sömürülen çalışanlar bulunmaktadır. İnsanların toplumsal yaşamda sömürülmesi düşüncesi, doğanın da sömürülmesine neden olmaktadır. İnsan, doğaya otoritesi altında sömürülecek bir unsur olarak bakmaktadır. Bunun nedeni doğayı tahakküm altına alma düşüncesidir ve insanın insana tahakkümünden türemiştir (Bookchin, 2013: 48). Bu durum insanın, sistem tarafından kısırlanan doyumsuz tüketim isteği ve kapitalist üretim ilişkilerinin doğa üzerindeki tezahürüdür. İnsanın İkinci Doğadaki tahakküm ve otorite düşüncesi ehlileştirildiğinde ekolojik olarak Birinci Doğaya zarar verme davranışı da çözüme kavuşacaktır.

Doğanın Parçası Olarak İnsan

İnsanın kültürel ve teknolojik yaratımında temel etkenleri bilinç ve akıldır. Aydınlanmanın akli temel alan yaklaşımına toplumsal ekolojistler de vurgu yapmaktadır. İnsanlar kendi dünyalarını yaratabilir bunu da sadece insan türüne özgü akıl, düşünce ve diyalog ile yapabilir (Bookchin, 2017b: 80). İnsan doğanın içinde kendisini ve çevresini olumlu ya da olumsuz en fazla değiştirme gücüne sahip canlıdır. İnsanın değişim ve gelişim konusundaki potansiyeli büyük ölçüde sınırsızdır (Dubos, 1969: 2). Bu açıdan insanın yetenekleri ekolojik duyarlılık temelinde yönlendirilmelidir. Genel kabulün aksine insan sadece alet kullanan bir canlı değildir. İnsanın en temel becerisi, tek başına ya da başkalarının yardımı ile kollarından ve ellerinden, tırnaklarından ve dişlerinden başka hiçbir alet kullanmadan yaşamını devam ettirecek yaratımlar ortaya çıkarmasıdır (Mumford, 1965: 375). İnsanlar alet olmadan da yaşamlarını sürdürebilme yetesine sahip canlılardır. Diğer bir deyişle başlangıçta insan, sadece el eksenleri ve tahta mızraklar üreten motor aktivitelerden değil, daha önemli olan bir özelliğe sahiptir; bu da aklının aktiviteleridir (Mumford, 1966: 306). Öte yandan alet yaratma ve az güç harcayarak çok verim elde eden araçlar üretme de aklın ürünüdür. İnsan akli ile hem kendi gelişimini hem de doğanın dönüşümünü sağlayan bir varlıktır.

Toplumsal Ekoloji düşüncesi doğanın insanın üstünde olduğu ve insanın doğanın koşullarını kabul etmesi gerektiğine de karşı çıkmaktadır. Doğa ve insan arasında bir üstünlük veya rekabet ilişkisi yoktur. Buna bağlı olarak doğaüstüculüğü ya da doğal dünyanın ilahlaştırılmasını kabul etmemektedir; doğanın yasaları ussal açıdan açıklanabilir ve anlaşılabilir (Bookchin, 2017: 87). Diğer bir ifade ile toplumsal ekoloji düşüncesine göre doğanın insanın üzerinde bir gücü olduğu söylenemez. Aynı şekilde insanın temel ifade aracı olan dil de eşitsiz iktidar ilişkileri kuran ve yayan bir yapıdadır. Doğanın yasalarına itaat etmek, doğa yasalarının boyunduruğu altına girmek söz konusu değildir. Bu söylem de doğanın insana itaat etmesi gerektiğini belirten tahakküm edici bir düşünüşün ürünüdür (Bookchin, 2013: 22). Toplumsal ekolojistler her türden tahakkümcü/hegemonik ilişki biçimini reddettiği gibi bunların yayılmasını sağlayan ve insan zihninde gerçek olduğu imajını yaratan dilsel kullanıma da karşı çıkarlar. Bu bağlamda insanın doğa üzerinde

otoritesi olmadığı gibi doğanın da insan üzerinde tahakkümü söz konusu değildir. Toplumsal ekolojizm düşüncesine göre “insanlar doğaya kulluk etmekten başka şey bilmeyen yaratıklardır” gibi ifadeler doğru değildir (Morris, 2019: 168). İnsan birleşik ve uyumlu olarak kendi İkinci Doğasını yaratma gücüne sahip olandır. İnsanın evrimsel geçmişinde geliştirdiği yaşamı ve şimdiki biyolojik, zihinsel özelliklerinin ilerlemesi sınırsızdır (Dubos, 1969: 6). Mumford, insanların “koşulların kölesi” olmadığını, kendi yaşam koşullarını değiştirmek ve dönüştürmek için çaba sarf ettiğini vurgulamaktadır (Morris, 2019: 45). Örnek olarak insanın kimyasal madde kontrolünün ısı ve fermantasyon yoluyla değişmesi, sızma ve sterilizasyon gibi, demleme, yanma, erime, tabaklama, pişirme gibi avantajları, yaşam koşullarını olumlu yönde değiştirmektedir (Mumford, 1966: 308). Böylece insan, doğada diğer canlılardan çok daha konforlu yaşayabilmekte ve hızlı bir şekilde çoğalabilmektedir. İnsan, hangi bitkilerin yenilebilir tohumları veya meyveleri olduğunu, hangi fındıkların süzülüp veya kızartılması gerektiğine, hangi liflerin parçalanacak olduğuna kadar hayatın içinde binlerce keşif daha yapar; bütün bu iç görüler sadece merak alışkanlıklarını değil aynı zamanda soyutlama güçlerini de ifade etmektedir (Mumford, 1965: 379). Ayrıca benzer nitelikteki bilginin daha sonra kullanılması için sınıflama yapabilmektedir. Bu bilgilerin bir kısmının fiziksel olarak hayatta kalmakla ilgisi yoktur (Mumford, 1965: 379). Doğayı merakı ile tanınması ve doğanın bilgisine ulaşma çabaları yüzyıllardır süregelen sözlü ve yazılı kültürde kendini göstermektedir. İnsan sadece hayatta kalmak için bunu yapmaz yaşam koşullarını ve yaşam kalitesini arttırmak için de akıl ve bilimsel bilgiyi kullanır. İnsanın hem kendini hem de çevresini tanınması, değiştirmesi, çok uzun yıllar alan bir süreçtir. Bu bağlamda insanın doğaya müdahalesi doğal ve kaçınılmazdır (Bookchin, 2017: 144). İnsan, doğayı kendi yaşam biçimine göre değiştirme ve dönüştürme gücüne haizdir. Tüm insan kurumlarında, insanın doğası ve tarihinden kaynaklı yaratıcılık unsurları gözle görülebilir (Mumford, 1964: 276). Bu açıdan göz önünde bulundurulması gereken insanın doğayı dönüştürme becerisinden öte, bunu nasıl yapacağıdır. Ekolojik hassasiyetleri yüksek bir yönetim sayesinde, gelecek nesillerin refahına uygun bir ortam sağlanabilir (Dubos, 1971: 342). Doğa ile insan ilişkisi ekolojik sorunlar bertaraf edildiğinde uzun süreli ve dengeli olabilir.

İlkel insanın doğayla yakın ilişkisi, kendine isim verirken doğaya atıf yapmasında gözlemlenebilmektedir. Yerli kabilelerin çocuklarını isimlendirmelerinde yabancılaşma dair referans yapılan doğa (“Oturan Boğa” gibi), insanın kendi öznel değerlendirmelerine dayanmaktadır. Bu doğrultuda doğa, toplumsal ekolojik düşünceye göre, “insan biçimci ifadeler” nedeniyle doğru ve nitelikli olarak tanımlanamamaktadır. Örnek olarak “zalim doğa” söylemi insan biçimci bir ifadedir, doğal dünyayı betimlemekten uzaktır (Bookchin, 2017: 94). Doğanın zalimliği söz konusu değildir. Doğal yaşam koşullarında türlerin hayatta kalma mücadelesi bulunmaktadır. Bu durumu “zalimlikle” ifade etmek öznel bir değerlendirme içermektedir. Diğer bir anlatımla doğa ile ilgili bütün önermeler her şeyden önce toplumsal cümlelerdir (Kovel, 2017: 122). İnsanların dil içinde ürettiği ve Birincil Doğa için objektiflik taşımayan tanımlamalardır. Modern düşünce her şeyi sınıflandırma düşüncesinin bir ürünü olarak da indirgemecidir. Bu indirgemecilik de hatalı tanımlamaları beraberinde getirmektedir. Örnek olarak aslanları “kral” ve karıncaları, arıları “işçi” olarak

nitelemek de anlamsızdır; ekolojik toplulukta en az “kral” aslan kadar “işçi” karınca da önemlidir, bu nitelendirmeler toplumsal ilişkilerden türemiştir (Bookchin, 2017c: 24). İnsan biçimci bir düşünce ile kendi tahakküm ilişkisi içinde güçlü gördüğü aslanı hiyerarşik olarak yukarıda, bunun tersi olarak da karıncayı ise daha altta görmektedir. Ancak doğal hayatta bu hiyerarşi değil ekolojik denge, uyum ön plana çıkmaktadır.

Kapitalist Üretim İlişkileri ve Çevresel Sorunlar

Dünya oluşum olarak milyarlarca yıllık bir dönüşümün ve tarihin ürünüdür. İnsan var olduğu andan itibaren bu uzun zaman dilimi içinde doğa üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Modern dünyanın sorunu ise doğanın evrimsel geçmişte emsali olmayan durumlarla nasıl başa çıkacağını bilmemesidir; örnek olarak katı atık sorununa çözüm, doğa tarafından bulunamamaktadır (Dubos, 1973: 9). İnsanlar tarafından çevreyi kirleten inorganik bazlı plastik, kimyasal ve petrol bazlı atıklar, doğanın kendi tarihsel sürecinde alışık olmadığı yabancı unsurlardır. İnsanlar bu konuda geri dönüşüm tesisleri kurmaktadır. Ancak kuşkusuz, teknolojik toplumlarda katı atıkların birikmesi, insanın sorumlu olduğu büyük geri dönüşüm başarısızlığının da kanıtıdır (Dubos, 1973: 8). İnsan özellikle son yıllarda ekolojik bozulmanın daha fazla farkına varmaktadır. Toplum çevresel bozulmayı önleme konusunda başarısızdır. İnsan kirlenmiş ve darmadağın ortamları iyileştirmek istemekte, ancak elektronik makinelere ve ekonomik refaha olan düşkünlüğü başarısız olmasına neden olmaktadır (Dubos, 1969: 6). Dubos endüstriyel kapitalizmde toplumsal kurumların “iyi yaşam” için değil, insanları daha üretken, verimli endüstriyel ve ticari çarklarla çevirmek üzere kurgulandığının altını çizer (Morris, 2019: 150). Kapitalizmle birlikte artan sanayileşme, çevreye verdiği zarar yanında uzun yıllardan beri insan sağlığını da olumsuz yönde etkilemektedir. Hava kirliliğinin, insanlar arasındaki ölümlerin yanı sıra çeşitli kanser türlerinin artmasına neden olduğuna dair kanıtlar vardır (Dubos, 1974: 184). Diğer bir anlatımla kapitalizm yalnız çevreye değil bizatihi insanın fizyolojisine de zarar vermektedir.

Kapitalizmin insan davranışlarını tüketim odaklı yönlendirmesi, insanların öncelikleri konusunda kafalarının karışmasına neden olmaktadır. İnsanın dışında kalan doğal dünya, kapitalist düşüncenin dayatması olan, insanın büyük bir çabayla elde etmeye uğraşması gereken az sayıda kaynağın mevcut olduğu bir kıtlık alanı olarak düşünülmemelidir (Biehl, 2016: 140). Toplumsal Ekolojik görüşe göre, bütün dünyada her canlıya yetecek kadar kaynak bulunmaktadır. Doğa, üstünde barındırdığı her canlı için çeşitli ve doğal imkanlar sunmaktadır. Ancak insanlığın kontrolsüz olarak çoğalması ve ihtiyacının çok daha fazlasını tüketme çabası doğal kaynakların hızla tükenmesine neden olmaktadır. Diğer yandan mevcut teknolojik ve ekolojik eğilimler birkaç on yıl boyunca devam ederse, insan çok kötü koşullara sahip bir yaşam biçimine mahkum olacaktır (Dubos, 1971: 340). Dubos’un yaklaşık 1970’li yıllarda insan ve ekoloji arasındaki ilişkiye dair yaptığı yorum kısmen hala geçerliliğini korumaktadır. Aradan elli yıl gibi bir süre geçmesine karşın (ki bu milyarlarca yıllık dünya tarihi açısından çok kısa bir zaman dilimidir) çevresel sorunlar artarak devam etmektedir. Diğer yandan günümüzde ekolojik alana duyarlılık da

yükselmektedir. Kapitalist üretim ilişkileri ve sonsuz tüketim döngüsü çevresel sorunların üzerinde ana sorumlulardan biri olarak değerlendirilmektedir. Toplumsal ekoloji düşüncesine göre ekolojik dengesizliğin, krizin sorumlusu insan değildir; şirketler, tarım işletmeleri, yönetici seçkinler ve devletlerdir (Bookchin, 2013: 23). Ulus üstü şirketler ve yayılcı devlet politikaları, sınırsız enerji ihtiyacı nedeniyle ekolojik çevre açısından duyarlılık geliştirmekte oldukça sınırlı veya göstermelik bir çaba sarf etmektedir. Toplumsal Ekoloji düşünürleri, doğadaki krizin temelini giderek yayılan kapitalist ilişkilerde (ekonomik büyüme, rekabet, insani ihtiyaçlar yerine kâr ve güç odaklı olan pazar ekonomisi) olduğunu savunmaktadır (Morris, 2018: 147). Kapitalist düşünce kısa zamanda ve en az emek ile daha fazla kazanma düşüncesi içindedir. Bu bağlamda günümüzdeki en önemli problemlerden ve savaş nedenlerinden biri enerji sorunudur. Geçmişte ilkel bir teknoloji ile akan nehir üzerine değirmen kurup, su gücü ile buğdaydan un öğüten bir çalışma prensibi esastır. İlkel teknoloji kullanımının doğa üzerindeki zararlı etkisi oldukça zayıf ve tolere edilebilecek düzeydedir. Ülkeler sanayileşme ve kapitalistleşme ile birlikte artan enerji ihtiyaçlarını gidermek için fosil yakıtlara yönelmekte ve dünyanın giderek daha fazla ısınmasına yol açmaktadır. Dünyanın dengesini etkileyen ısınma iklim koşullarını olumsuz bir duruma sürüklemektedir. Yıllar önce toplumsal Ekolojistler fosil yakıttan başka enerji kaynaklarına yönelmeyi savunmuştur. Bu nedenle, arazi yönetiminin geleceği, insan yaşamının diğer tüm yönleri gibi, yeni enerji kaynaklarının geliştirilmesine de bağlıdır (Dubos, 1973: 10). Son yıllarda özellikle Avrupa Birliği'nin alternatif enerji kaynaklarına yönelik destek fonları oldukça fazladır. Ancak güneş, rüzgâr gibi doğal yollardan enerji elde etme yöntemleri mevcut durumda yeterli değildir. Bu çabanın yeterli karşılık bulması durumunda insanın doğayı zengin biçimde güçlendirebileceği ortadadır (Bookchin, 2013: 48).

Bu günün sorunu bilimsel bilginin nasıl kullanılacağı ve neye hizmet edeceğidir. Diğer bir ifade ile bilimsel bilginin ahlaki sorumluluktan kaçınmasıdır (Mumford, 1947: 84). Modern teknoloji bilimsel bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Kapitalizm bilimsel bilgiyi tüketim alışkanlıklarını yaratmak ve devam ettirmek üzerine kullanmaktadır. Toplumsal ekolojik düşüncenin öncüsü Bookchin kapitalizmi ekolojik sorunların temel nedenlerinden biri olarak görür. Kapitalizm toplumun kanseridir, binlerce yıllık toplumsal alandaki yardımlaşma destek mekanizmalarını yerle bir edip, doğa ve insan arasındaki ilişkiyi değiştirir (Bookchin, 2017b: 81). Kapitalizm İkincil Doğada şirketlerin kâr hırsı temelinde birbirlerini ezmesini doğallaştırır. Bu açıdan kapitalizme göre "bir şirket rakiplerine zarar verme pahasına büyümüyorsa yok olmaya mahkûmdur" fikri doğayı da yok etmektedir (Bookchin, 2017b: 81). Bilimin ahlaksal problemi de bu noktada açığa çıkar. Bilimin insanlığın ilerlemesine mi yoksa kapitalizmin kâr hırsına mı hizmet ettiği sorunu düşündürücüdür. Toplumsal ekolojistlere göre günümüzde bilim, teknoloji ve kapitalizm baş edilmez bir birlik oluşturarak insan ve doğaya zarar verir (Morris, 2019: 46). Teknoloji ve bunun sonucu olarak üretilen çeşitli makineler insanlığın gelişimi için gereklidir. Diğer yandan teknoloji-insan arasındaki ilişki de gereksiz tüketim problemini ortaya çıkarmaktadır. Makineyi kendi tesislerinde kendi gücü olan bir tanrıya dönüştüren kapitalizm makineyi tüketim sisteminin bir parçası haline getirir (Mumford, 1965: 290). Örneğin her yıl yeni teknolojik yeniliklerle

çıkan, çamaşır makinesi veya bulaşık makinesi insanın mutlak olan temizlik sorununa çare bulmaktan uzak bir “imaj” durumuna gelmekte ve üstünlük, statü aracı göstergesi konumunda değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Mumford da kapitalizmin, insanlara ve doğaya zalimlikle muamele ettiğini ileri sürer (Morris, 2019: 39). İnsanları makineye ve teknolojiye bağımlı hale getiren kapitalizm, bu uğurda doğanın zarar görmesini ise önemsememektedir. Teknolojinin gelişimi için madenlerin nasıl çıkarıldığı, enerjinin nasıl üretildiği, teknolojik geri dönüşümün nasıl sağlandığı gibi konular göz ardı edilmektedir. Temel olarak insanlığın bugünkü görevi, bilginin otomasyonundan elde edilen orijinal ürünleri, insan kültürünün üstün menfaatleri için kullanmaktır (Mumford, 1964: 276). Bilimsel bilgi ancak Birinci Doğayı önemli görürse başarıya ulaşabilir. Toplumsal Ekolojistler insanın, doğayı olumlu yönde değiştirebileceği ve dönüştürebileceği potansiyele sahip olduğunu düşünmektedir. Bilimsel bilgi ve ekolojik bilgeliği kullanarak dünyayı ekolojik olarak istikrarlı, ekonomik olarak kârlı hale getirebilmek mümkündür (Dubos, 1973: 10). İnsanın doğayı olumlu yönde değiştirme potansiyeli bulunmaktadır. Bunu yaparken de sivil toplum kuruluşları, kurumlar ve devletler ile işbirliği içinde olmak gerekmektedir.

Toplumsal ekoloji düşüncesi temelinde özellikle Türkiye’de çok film üretilmemektedir. Yönetmen Reha Erdem, yaban doğa hayatının üretim ve tüketim ilişkileri neticesinde hiçbir yerde kalmadığını vurgular. Sadece Türkiye’de değil, dünyanın tamamında durum böyledir; gezegen olumsuz gidişata dair alarm vermektedir (2016: www.t24.com.tr). Erdem’e göre filmlerindeki kutsallaştırılmış doğa, sadece bir hayal mekânıdır. Bundan sonra ancak filmlerde görebilecek, filmler sayesinde hayal edebilecek mekânlardır (2016: www.t24.com.tr). Diğer bir ifade ile filmlerinde artık olmayan yabanıl doğayı vurgulamaktadır. Erdem, yönettiği “*Jin*” filminde şahane ormanlar betimlediğini ama insana, onu saklamayı, beslemeyi, dertlerinden kurtarmayı vadeden doğanın bulunmadığını belirtir” (2016: www.t24.com.tr). Bu doğrultuda *Koca Dünya* filminde de kendisine sığınan iki kardeşi kucaklayan, besleyen, mutlu eden bir doğa bulunmamaktadır. Tam tersine doğa, yabanıl, tekinsiz ve ürkütücü bir yer durumundadır. Diğer yandan Erdem: “Doğa derken hepimiz gidelim kırlara yatalım, şehirleri terk edelim demiyorum, kırları buraya getirelim, burayı kır yapalım” demektedir (2014: www.bianet.org). Yönetmen toplumsal ekolojizm görüşüne yakın doğaya dönüş değil, tersine şehrin ekolojik yaşam ile iç içe olmasını savunmakta ve filmlerinde de bu durumu işaret etmektedir.

Koca Dünya Filminin Özeti

Ali ve Zuhal yetimhanede beraber büyüyen iki gençtir. Zuhal bir ailenin yanında kalmaktadır. Ali ise motor tamirhanesinde çalışıp bekâr evinde yaşamaktadır. Ali, Zuhal’in kaldığı eve defalarca gitmesine karşın, aile tarafından engellenerek Zuhal ile görüştürülmez. Ailenin annesi Ali’ye, kocasının Zuhal ile evlenmek istediğini söyler. Bunun üzerine Ali evdekileri bıçaklayarak Zuhal’i ormanlık bir bölgeye götürür. İki genç yabanıl doğada yaşamaya çalışır. Ali hayatlarına devam ettirmek için ormana yakın bir tamirhanede çalışmaya başlar. Ancak Ali ormanda yaşamaya alışamaz. Bu nedenle Zuhal ormanda uzun süreler yalnız kalır. Genç kız beslenme ve barınma koşullarının ormanlık alanda yetersiz

oluşu nedeniyle hastalanır. Ali, acil olarak Zuhâl'i hastaneye yetiştirir. Hastane polisini gören Ali ise korkarak kaçar.

Koca Dünya Filminin Analizi

Filmin giriş bölümünde, iki genç insan yaşadıkları duygusal travmadan ve toplumsal alandaki yasal süreçlerden kurtulmak adına, ormana/yabanıl doğaya ulaşmaya çalışmaktadır. Ormana ulaşmak için karşılarında doğal bir engel olan nehri geçmeleri gerekmektedir. Ali, Zuhâl islanmasın diye onu sırtına alarak taşımaktadır. Bu durum fiziksel olarak Ali'yi oldukça zorlar. Ali, doğanın onlar için düşündükleri kadar koruyucu olamayabileceğini fark eder. Doğada geçirdikleri ilk gecenin ardından karınlarını doyurmak için toplumsal alana motosiklet ile geri dönerler. Zuhâl motosikletin arkasında giderken bir yandan da hayranlıkla Birinci Doğaya bakmaktadır. Daha önce toplumsal alana sıkışıp kalmış olan Zuhâl doğal hayata yabancısıdır. Toplumsal alandan ormanda barınak inşa etmek için halat, plastik malzemeler, branda ve benzeri aletler alırlar. Doğaya geri döndüklerinde Zuhâl, Ali'nin kendisini taşımamasını istemez ve nehrin içinde kendi yürümeye başlar. Bu onun doğaya alışma ve uyumlanma çabasını göstermektedir.

Toplumsal Ekolojistlere göre Birinci Doğa, insan dışı doğadır (Bookchin, 2013: 53). İnsanın içinde yer almadığı orman, deniz gibi yerler ve buralarda bulunan çeşitli hayvanlar, bitkiler ve mikroorganizmalar birinci doğayı oluşturan temel unsurlardır. Filmsel evrende Birinci Doğada çok az insan görünür. Günümüzde insan yaşamı Birinci Doğadan kopuktur. Toplumsal alanın yarattığı, icat ettiği kültürel ve fiziksel unsurlara insan bağımlıdır. Bu açıdan filmde iki kişinin hayatını yabanıl doğa içinde devam ettirebilmesi için kültür tarafından yaratılmış, icat edilmiş alet ve eşyalara ihtiyaç bulunmaktadır. Filmde iki gencin doğada ilk gereksinim duydukları şey barınmadır. İkili toplumsal alandan kaçıp ormanda gezinirken etrafı demirle çevrilmiş içinde çeşitli tahtaların olduğu atıl bir yapı bulurlar. Burayı ağaçların gövdelerinden dallar kopararak ve plastik brandayla çevrelerler. Barınmak için yapay bir alan inşa ederler. Diğer canlıların mevcut ortam ile uyumu dikkat çekmektedir. Yılan, kurbağa, kaplumbağa, salyangoz, örümcek gibi hayvanlar doğanın içinde fark edilmeyecek şekilde bütünlük sağlamışlardır. Ancak insan için saf doğal alan barınmak için yeterli değildir. İkili dış etmenlerden kısmen de olsa korunmak/yalıtılmak için yapay olarak yaratılmış bir alana ihtiyaç duyar. Ali ip yardımı ile büyük bir ağaç gövdesini kırar ve Zuhâl'le yardımlaşarak barınacakları yerin etrafını sağlamlaştırır. Barınak bittikten sonra Ali hayranlıkla oluşturdukları yapıya bakmaktadır. Bu durum doğa ile birlikte yaşayan insanın akılcı yaratımının bir dışavurumudur. Ayrıca yabanıl doğada yaşamak kültüre ait ürünler dolayısıyla daha da kolaylaşmaktadır.

Ali, doğada kendisini tehlikelere karşı koruması için Zuhâl'a bıçak verir. Zuhâl kültür alanında şiddeti çağrıştıran bir unsur olduğu ve Ali'nin gelmeden önce birçok kişiye zarar verdiği bir aleti kullanmak istemez. Ama Zuhâl bilmediği, yabancısı olduğu, daha önce yaşamadığı yabanıl doğa hayatından da korkmaktadır. Bu nedenle bıçağı almak durumunda kalır. Filmin ilerleyen sahnelerinde Zuhâl'i gözetleyen bir kişi fark edilir. Genç kız bunun

üzerine barındıkları çadıra giderek bıçağı alır ve kendini korumaya çalışır. Ali sürekli olarak İkinci Doğa ya yani toplumsal alana geri döner ve bir tamirhanede çalışmaya başlar. Kimsenin tamir edemediği bir motosikleti tamir eder. Eski motosikletlerin sağlam parçalarını birleştirerek çalışır duruma getirerek para kazanmaya başlar. Bu durum Ali'nin kültür evrenine olan bağının güçlü olmasının somut bir örneğidir. Toplumsal Ekolojistlere göre insanın dünyayı kendi amaçları doğrultusunda değiştirme ve dönüştürme yeteneği sınırsızdır. Filmsel evrende Ali bu duruma iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Ali ormana geç geldiğinde, Zuhal elinde küçük bir fenerle korkmuş biçimde ormanda onu beklemektedir. Ali, Zuhal'e battaniye ve yemek getirir. Zuhal ormanda gezerken bir kayık bulur. Ertesi sabah hemen kayığın yanına giderler. Kayığın sağlam olduğunu görünce suya indirip yüzdürmeye başlarlar. İnsan icadı bir araç ile yaşamlarını ulaşım yönünden kolaylaştırırlar. Kayık olmadan önce ikisi de nehrin içinde ıslanarak ve zorlanarak yürümektedir. Kayık ile ormanın içinde rahatça gezinti yapmaya başlarlar. Kasabaya gitmek için ise yine kültürün ürettiği motosikleti kullanırlar. İkili için Birinci Doğada yaşamak ancak kültür tarafından yaratılmış/üretmiş nesnelere ile mümkün olmakta ya da kolaylaşmaktadır.

Zuhal nehirde saçlarını yıkarken akli dengesi yerinde olmayan bir kişi tarafından izlenmektedir. Genç kız bu durumdan korkar ve kaçır. Zuhal'in ilk sığındığı yer inşa ettikleri barınaktır. Ardından barınaktaki bıçağı alarak korkuyla dışarıyı gözetler. Doğa yaşamının içinde insan sayısı artmaya başladığında problemler baş göstermektedir. Ali, barınağın çevresinde büyük bir erkek ayakkabısının çamurda izini görür. Birinci Doğada insanın görünür olması, saklanan ikiliyi korkutmaktadır. İlerleyen sahnelerde yaşlı bir kadın, Zuhal'in sığındığı barınağa gelerek babasını sorar. Yaşlı kadın "Yaşar'ın kızı" olduğunu söylemekte ve babasını bulamadığını belirtmektedir. Bütün aile büyüklerinin isimlerini Zuhal'e saymaktadır. Dedelerini, atalarını bilmekte ama babasını bulamamaktadır. Yaşlı kadın insanlığın yüzyıllardır geçirdiği değişimin ve kolektif belleğin bir simgesi konumundadır. Böylece, insanın doğa ile yüzyıllardır süren ancak modern dünyayla birlikte kaybolan, unutulmuş ilişkisi sorgulanmaktadır. İnsanlığın nesnelere dünyasında kaybettiği değerler sevgi ve anlayıştır. Yaşlı kadın onu doğada bulmaya çalışmaktadır. Ancak doğa, kültüre dair bu değerlere sahip değildir.

Birinci Doğa ile kurulan ya da kurulması gereken simboyotik ilişkinin filmsel evrende İkinci Doğa ile kurulduğu görülmektedir. Bu duruma örnek olarak Ali'nin toplumsal alanın maddi kültürüne bağlılığı gösterilebilir. Ali panayırdan sarhoş olarak geldikten sonra sızır. Uyandıktan sonra ilk işi kaybolan motosikletini merak etmektir. Onu suyun içerisine girmek ve ıslanmak pahasına aramaktadır. Ormanda motosikletin aynasını koparan ve akıl sağlığını yitiren kişi "anne, anne" diyerek bağırır. Yaşlı kadının da "baba, baba" sesleri duyulur. Bu bağlamda Birinci Doğaya dışardan gelen kimselerin İkinci Doğadaki aile bağlarının belirsizleştiği görülmektedir. Benzer bir biçimde Zuhal ve Ali de annesiz-babasız, yersiz-yurtsuz kimselerdir. Bu kişiler İkinci Doğada bulamadıkları aile bağlarını yabancı doğada aramaktadır. Ancak doğa bu konuda onlara şefkat veya ilgi gösterecek bir özelliğe

haiz değildir. Anlatının ilerleyen bölümlerinde yaşlı kadın yabancı doğanın içinde ölür. Zuhâl kadını etraftaki büyük yapraklarla örter. Bu durum aslında İkinci Doğa ile ilişkisini yitiren insanın Birinci Doğa ile birbiri içene geçen simboyotik ilişkisini betimlemektedir. Genç kız yaşlı kadını Birinci Doğaya, yani ait olduğunu düşündüğü ormana gömmeye çalışmaktadır.

Zuhâl nehirden eli ile balık tutar. Toplumsal ekolojik düşüncede insanın alet kullanmadan önce vücudundan yararlanarak doğada yaşayabildiği fikri bulunmaktadır. Bundan sonra ikili nehirden balık tutarak beslenmeye başlarlar. Ancak bu kez İkinci Doğanın yani kültürün ürettiği oltayı kullanırlar. Oltâ kullanılırken kişisel farklılıklar ortaya çıkar. Ali oltayı kullanıp balık avlama yeteneğine sahip değildir. Misinanın iplerini birbirine karıştırır ve başarısız olur. Diğer yandan Zuhâl ise oltâ kullanma becerisine sahip görünmektedir. İç içe geçen misinayı açıp yeniden balık tutmaya hazır hale getirir. Bu bağlamda, iş bölümünün gerekliliği doğrultusunda her insanın farklı aletleri kullanma yeteneği bulunmaktadır.

Yabancı doğada insan, akli ile etrafındaki çeşitli bitkilerden ve canlılardan yararlanabilmektedir. Bu açıdan insan esasen “yapımcı” olmadan önce “bulucu” konumundadır (Mumford, 1965: 375). İnsan, doğada araştırmaları sonucu bulduğu her şeyden yaşamını kolaylaştırması bakımından faydalanmaktadır. Örneğin insan, ağaç kabukları, asma sapsarı, sazlıkları ve büyük tropik yapraklar gibi ara aletler olmadan doğrudan bulabildiği ve kullanabileceği unsurlardan yardım almaktadır (Mumford, 1965: 375). Doğada yaşamak için insanın bulması ya da üretmesi gerekmektedir. Örneğin filmde ikili barınma ihtiyacını karşılamak için ağaç dallarından faydalanmaktadır. Bu bağlamda insan doğadaki diğer hayvanlardan farklı bir yerde konumlanmaktadır. Doğadaki hayvanlar ve diğer organizmalar için avlanmak, barınmak ve neslini devam ettirmek zorlu bir süreçtir. Diğer yandan insan kendine yaşam alanı açarken diğer canlıların hayatlarına devam ettirme çabasına müdahalede bulunmaktadır. Örneğin ikili barınmaya başladıktan sonra etraflarında yaşayan bitkilere ve hayvanlara yeni bir mekânsal bölge yaratmaktadır. Dışarıdan getirdikleri yiyeceklerin artıkları ise ormanlık alandaki canlılar için besin kaynağı olmaktadır. Ekolojik döngü belirli bir sınıra kadar insana dair artıkları dönüştürebilmektedir. Zuhâl ormanlık alandaki ağaçlardan çeşitli meyveler toplayarak yemektedir. Doğayla olan uyumlanma çabası giderek artmaktadır. Bu durumun aksine Ali’nin temel amacı toplumsal alanda para kazanıp yakın kasabadan bir ev kiralamaktır. Ali için İkinci Doğa, yani kültürel alan vazgeçilmezdir. Saklandıkları orman ise geçici bir sığınma, korunma yeridir. Bu geçicilik fikri temelinde Ali, Birinci Doğa ile ilişki kurmaktan ve onu anlamaya çalışmaktan uzaktır.

Filmde Toplumsal Ekoloji bağlamında dikkat çeken diğer bir unsur Birinci Doğa ile İkinci Doğa arasındaki zıtlıktır. Toplumsal alan yani İkinci Doğa devasa konut blokları, yüksek gerilim hattı istasyonları ve göz kamaştırıcı parlaklık yayan ışıklar içinde resmedilmektedir. Birinci Doğa, yani insan dışı yaban hayatına doğru yaklaşıldığında ise eskimiş elektrik direklerine, küçük müstakil evlere, ağaçlardan barınaklara doğru değişen yaşam koşulları ve ardından sadece ay ışığının aydınlattığı bir ormana ulaşılmaktadır. İki

insan da yaşamlarını devam ettirebilmek için kendilerine en yakın kasabaya yani İkinci Doğaya ihtiyaç duymaktadır. Özellikle Ali, kültürel alana o kadar bağlıdır ki toplumsal alanın yarattığı cazibeden ormanda yolunu bulamamakta ve İkinci Doğadan kopmamaktadır. Kültürel dünyanın “erkek için cazip” olduğunun kanıtı ise sürekli gittiği panayırdır. Ali panayırdaki çeşitli yarışmalara ve oyunlara katılır. İçki tüketir ve panayırdaki çalışan bir kadınla cinsel ilişki yaşar. Tüm bu eril yapılanma içinde İkinci Doğa Ali için çok daha çekicidir.

Filmde İkinci Doğanın erkek karakter üzerindeki etkisinin daha yüksek olduğuna dair birçok sahne görülmektedir. Bu doğrultuda Ali, ormanda genç kızı yalnız başına bırakarak toplumsal alanda uzun süreler geçirmektedir. Çoğunlukla erkek egemen yapılanma içinde temsil edilen kültürel ortam, Ali açısından daha çekicidir. Filmsel evrende de maddi ve manevi olarak genellikle kadınlar daha zor durumda temsil edilmektedir. Zuhal’in panayıra geldiği sahnede, insanlar arasında olmaktan hoşnut olmadığı dikkat çekmektedir. Ayrıca panayırdaki çalışan kadının Ali’ye ve kendine olan davranışlarından da hoşlanmaz. Kadın, ona dokunarak saçını toplayınca daha da rahatsız olur ve yanlarından uzaklaşır. Genç kızın başka bir erkeğin yanına doğru yönelmesi ise, Ali’yi rahatsız eder ve genç kızı uyararak yanına çağırır. Toplumsal alanda kültüre ve cinsiyete bağlı roller tekrar önem kazanmaya başlamaktadır.

İnsana özgü iletişimin en önemli unsurlarından olan dil, dayanışma ve gereksinimin sonucudur. İnsan, “İkincil Dünyayı” büyük oranda dil üzerinden yaratmıştır. Bu sembolik dünya, bütün aletlerden, makinelerden çok daha yavaş ilerleyen bir simgesellik (Morris, 2019: 99). Filmsel evrende, başkarakterlerin ilk işlerinden biri adlarını değiştirmektir. Karakterler, Birinci Doğada yani ormanda yaşamaya başladıklarında, İkincil Doğanın unsurlarından olan dil üzerinden kendilerini tanımlama davranışını devam ettirirler. Bu nedenle de Zuhal “Mimi”, Ali ise “Kumkum” isimlerini alır. Diğer bir ifade ile, Birincil Doğada yeni bir başlangıç yapmak istediklerinin açık bir işareti olarak tanımlanabilir. Yeni doğan çocuğa bir isim verilmesi gibi, doğada yeni başladıkları yaşamlarına kendilerine ad vererek başlarlar. Ancak isim verme geleneği insana özgü kültürün unsurlarından biridir. Karakterlerin doğayla bütünleşme çabası açısından bir önem teşkil etmemektedir.

Dil ile birlikte İkincil Doğanın sembolik unsurlarında biri de giysidir. Giysi ve beden zamanın, coğrafyanın ruhuna/özelliklerine göre tasarlanmaktadır. Karakterler İkinci Doğanın yani kültürel yapının ve toplumsal kuralların dışına çıkınca, giyim, kuşam ve davranışlarında değişiklikler gözlemlenmektedir. Özellikle toplumsal cinsiyete dair kalıplaşmış rollerin filmsel evrende sorgulandığı dikkat çekmektedir. Filmde genç kız karakter olan Zuhal, eline sigara alıp, üstündeki deri ceketini ile erkek taklidi yapmaktadır. Buna karşılık olarak erkek karakter Ali de etek giyerek ve “sallanarak” yürüyerek kadın taklidi yapar. Zuhal, erkeğin giydiği eteği kaldırmaya çalışır ve Ali ondan kaçır. Toplumsal normların ve kültürel yapının olmadığı Birinci Doğada, karakterler daha rahat hareket etmektedir. Bunun nedeni olarak Birinci Doğanın, insan eliyle üretilmiş kültürel etki alanının dışında olması gösterilebilir. Aynı şekilde yabani doğanın insan dışı olması da etkindir. Zira

filmde İkincil Doğadan insanları gördüklerinde (yaşlı kadın, akıl sağlığı yerinde olmayan erkek, annelerini arayan adamlar) ikilinin de huzurları kaçır ve rahatsız olurlar. İkili toplumsal alanda kendilerini baskı altında hissettikleri için bu yapının dışına çıkmıştır. Birincil Doğada kültürün yaratıcısı olan insan sayısı çok azdır. Zuhale ve Ali, insanın olmadığını düşündükleri doğa alanlarına yaklaştıkça başlangıçta bir rahatlama ve mutluluk içine girerler. Akşam olunca doğada her yer kararır, toplumsal alanda evlerin, sokakların, alışveriş merkezlerinin, arabaların aydınlattığı alanlar yoktur. Birincil Doğada tek ışık kaynakları ısınmak için yaktıkları ateş ve Ay'dır. Birinci Doğanın bu yalıtıcı özelliği ikilinin düşündüğü korunma duygusundan öte onlar için ürkütücü sayılabilecek bir atmosfer yaratmıştır. Kültürel etki alanında yaşayan insanların doğaya olduğu kadar, birbirlerine de muhtaçlık ilişkisi bulunmaktadır. Büyük metropoller bile mahalleden daha fazla kendi kendine yetmemektedir; çünkü enerji kaynaklarına, gıda maddelerine, hammaddelere ve ürünlere temelden bağlıdır (Mumford, 1954: 265). Bu açıdan kentler kendi çeperleri dışında ihtiyaçları için çeşitli insan, kurum ya da yapılara bağlıdır. İstanbul'da yaşayan bir insan Keban barajında üretilen elektriğe, Akdeniz'de yetiştirilen narenciyeye, Karadeniz'de çıkarılan balığa ihtiyaç duyar. Ülke bazında belirli gereksinimleri karşılamak güçleşebilmektedir.

Toplumsal ekolojik düşünce, insanların ilk çağlarına dair bir yaşam biçimine dönme fetişini reddetmektedir. Modern şehirler ile insan uyumsuzluk içindedir ancak bunu yenmenin yolu, daha önceki ilkel bir forma geri dönmek değildir (Mumford, 1949: 10). Aksine teknolojilerin ve yaşam biçimlerinin büyük şehirlerde de olsa ekolojik görüş ve doğa ile uyumlu olmasına dikkat edilmelidir. Filmsel evrende özellikle Zuhale karakteri, İkinci Doğadan tamamen uzak, Birinci Doğanın insafına bırakılmış bir yaşam içinde sunulmaktadır. Diğer bir ifade ile genç kız dışarıda yıkanıp, yerde bulunduğu ya da etraftan topladığı, ne olduğunu bilmediği meyve ve tohumları yiyerek beslenmektedir. Bu anlamda kızın yaşamı daha ilkel bir durumu andırmaktadır. Toplumsal Ekoloji düşüncesine göre ise insanlığın yüzyıllardır oluşturduğu kültürün dışına çıkması hem zordur, hem de gereksiz bir çabadır. İnsanın bu şekilde yaşamını sürdürmesi mantıksızdır. Filmin sonunda ise Birincil Doğada yaşamını devam ettiremeyen iki genç toplumsal alana yani ikincil doğaya dönmek durumunda kalır.

Toplumsal Ekoloji düşüncesine göre doğa kucaklayıcı ve kollayıcı değildir. Bununla birlikte doğa, yüzyıllar boyunca insan emeği ve gücü olmadan hazır bir şey vermeye de niyetli değildir. Doğadaki her canlı, kendi bireysel çabası içinde yaşam alanını oluşturmakta ve hayatını idame ettirmektedir. Bu doğrultuda filmde, Toplumsal Ekolojizme göre iki farklı insan temsili vardır. Zuhale kendini tamamen doğaya teslim etmiş, hiçbir şey yapmadan doğadaki su, hayvan ve bitkilerden yararlanarak yaşamını devam ettirme amacındadır. Diğerisi ise kültür yani İkinci Doğa da yaşamını sürdürmek isteyen Ali'dir. Ali'nin mekanik aletlerle ilgili becerisinin olması bunun önemli bir göstergesidir. Ali civarda kimsenin tamir edemediği motorların çeşitli aksamalarını birleştirerek çalışır duruma getirebilmektedir. Bu bağlamda doğada hazır bulunan unsurlarla yetinmemektedir. Kendi yetenekleri ile makineler üretme, onarma çabasıdadır. Diğer yandan Ali, İkinci Doğanın yarattığı maddi

ve manevi unsurlara bağlılığı yüksektir, bu nedenle de yaşadığı doğal çevrenin fazla farkında olmayan birisidir. Zuhâl'in doğaya sığınma çabasının en büyük motivasyonu ise eril yapılanma içindeki toplumsal alanın onu baskı altına almasıdır. Birinci Doğada iyi beslenememesinden, soğuktan ve yediği bitkilerin zehirli olmasından hastalanır. İnsan yüzyıllar içinde doğayla kurduğu ilişki ile bu sorunlara çözüm üretmiştir. Bu anlamda tek başına yabancı hayat ne besleyicidir ne de korunaklıdır.

Toplumsal Ekoloji düşüncesi tek başına doğanın belirleyici olduğu insanı yaşatacak mistik güçleri olduğu ya da olabileceği düşüncesini reddetmektedir. İnsan, aklı ile yaşamını devam ettirme bilgi ve becerisine sahiptir. Filmde Zuhâl, Birinci Doğada kendini tamamen yabancı hayatına teslim etmiştir. Bunun nedeni olarak özellikle kendisine bakan üvey babasının yaptığı cinsel istismar ve psikolojik baskı gösterilebilir. Kızın içinde bulunduğu baskı ortamı toplumsal alandan yani kültürden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Zuhâl, beslenme ve barınma koşulları nedeniyle fizyolojik ve ruhsal olarak kötüleşmektedir. Genç kız ormanda kusarken Ali onu görür ama onun da elinden pek bir şey gelmez. Zuhâl hastalığına çare olması için ormanda gezen hayvanlardan yardım ister. Filmin sonunda Ali de hayvanlardan yardım isterken vurgulanır. Bu bağlamda iki insanın da hayvanlardan yardım beklentisi içerisinde onlara seslenmesi ve karşılık alamaması dikkat çekmektedir. Toplumsal Ekoloji düşüncesine göre doğada hayvanların kurtarıcı ya da yardım edici özellikleri bulunmamaktadır. Herhangi bir nesneyi, canlıyı ilahlaştırmak ve ondan doğanın bütün sırlarını çözecek yetenekler beklemek rasyonel akıl ile çelişmektedir. Diğer yandan Toplumsal Ekolojiye göre, her canlı eşit önemde ve değerdedir. İkinci Doğada, bulamadığı sevgi, samimiyet ve yakınlığı bu hayvanlarda aramak karakterlerin içine düştükleri umutsuz durumu netleştirmektedir. Çünkü insan ile diğer canlılar arasında hiyerarşik bir ilişki bulunmamaktadır. Toplumsal ekolojistlere göre insan, Birinci Doğayı "insan biçimci" olarak görmekte ve tanımlamaktadır (Bookchin, 2017: 94). Bu durum filmde ormanlık alanda gün batımına yakın Zuhâl'in "burada kurtlar var mıdır ve gece ne yapacağız" diye Ali'ye sormasıyla somutlaşmaktadır. Genç kızın bu düşüncesi bulunduğu ortam içindeki ekosistemde canlıların ne olduğunu tanımlayamamasından kaynaklanmaktadır. Zuhâl'in Birinci ve İkinci Doğada en büyük sorunlarından biri yalnızlıktır. İkinci Doğaya ya da toplum, insanların birbirleriyle etkileşim içindeki bir alandır. Zuhâl burada bir eve kapatılmış ve dış dünyadan yalıtılmış haldedir. Genç kız buradan kaçarken Ali'yle birlikte olacağını düşünürken onun İkinci Doğaya olan bağlılığı nedeniyle tekrar yalnız ve yalıtılmış kalmaktadır. Yalnızlığını doğa içinde diğer canlılar ile avutma peşindedir. Birinci Doğada daha özgür gibi görünmesine rağmen duygusal olarak sıkışmış vaziyettedir.

Mumford'a göre endüstri kentleri insan sağlığına olumsuz etki eden, duygusuz ve yaşamı zorlaştıran yerlerdir (Morris, 2019: 60). Filmsel evrende büyük metropol sevgi dolu insan ilişkilerinin olmadığı herkesin birbirinden menfaat sağladığı, gürültülü, kalabalık ve kaotik ortamdır. Kentleşme, insanın biyolojik saatini sekteye uğratarak, organik nitelikteki yaşamsal ilişkileri yapay ilişkilere dönüştürmüştür (Bookchin, 2017d: 343). Toplumsal ekolojistlere göre kentleşme ile birlikte hem insan-insan ilişkisi hem de doğa-insan ilişkisi dönüşüme uğrar ya da uğrattır. Filmsel evrende modern kent yaşamı terk edilmesi gereken

bir kaos ortamı ya da kaotik alan olarak tanımlanmaktadır. Diğer yandan Birinci Doğa da iki genç için bir çare sunmaz. Mumford kent yaşamını tamamen terk etmektense metropolü yeniden yapılandırmak ve kent kültürünün en iyi unsurlarını yaşatarak ve geliştirerek yeni bir bölgesel düzen kurmak gerektiği kanaatindedir (Morris, 2019: 64). Modern çevre bir kent dünyasıdır. İkinci Doğadan kaçarak bir şey elde edilememektedir. İnsanların amacı Birinci ve İkinci Doğanın birlikte, ekolojik duyarlılık ile yaşamasını sağlamak olmalıdır. Çünkü gün geçtikçe “Koca Dünya”da yaşanılacak alanlar giderek azalmaktadır.

Sonuç

Toplumsal Ekoloji düşünürleri toplumsal alan ile doğal alanların birbirinden farklı ancak birbirlerini tamamlayan yapılar olduğunu belirtir. Bu bağlamda Toplumsal Ekoloji doğanın insanlar üzerinde otoriter bir etkisi olamayacağını aynı şekilde insanların da doğayı istedikleri gibi sömüremeyeceklerini vurgular. Toplumsal Ekoloji düşüncesi aydınlanmanın bitmemiş bir proje olduğunu öne sürer. Onlara göre, bilim aracılığıyla, insanoğlunun ve doğanın yaşamını ekolojik denge içinde sürdürebilmek mümkündür. Toplumsal Ekoloji kültür dünyasında yaşanan iktidar ilişkilerinin ve kapitalizmin insan dışı doğaya kötü yansımaları olduğunu ve ekolojik dengeyi bozduğunu belirtir. Diğer bir anlatımla toplumsal alandaki tahakküm ilişkileri, yeniden düzenlenmeden ekolojik sorunların çözülmesi mümkün değildir. Toplumsal ekolojiye göre, kapitalizmin para odaklı kazanma hırsı da çevresel sorunların temel nedenlerindedir. Toplumsal ekoloji felsefesi, insanın doğaya tahakkümünün, kapitalizmden kaynaklandığını ve sınıfsal çelişkilerin ortadan kalkmasıyla son bulacağını savunur.

Genelde ana akım sinema filmlerinde yabancı doğa güzellik, iyilik ve şefkat içeren ve insanı koruyan, kollayan bir yapı olarak sunulmaktadır. Benzer bir biçimde sinemasal temsillerde doğanın bir diğer sunumu da ilahlaştırılması ve fetişleştirilmesidir. Çalışma kapsamında ele alınan *Koca Dünya* filminde ise Birinci Doğa insana yardım eden bir yapıda sunulmamaktadır. Toplumsal alandan, yasal düzenden ve tahakküm ilişkilerinden kaçan iki genç Birinci Doğaya adapte olamamaktadır. İnsan tarafından yaratılan İkinci Doğa bireyin tüm temel özelliklerini şekillendirmekte ve bunun karşısında yeniden yabancı doğaya dönme isteği nfile bir çaba olarak kalmaktadır. İnsanoğlunun amacı kendi toplumsal ilişkilerini ve yaşamını düzeltmek ve düzenlemektir. Bu bağlamda filmdeki karakterler kültür dünyasının sorunlarından kaçarken doğaya sığınarak çare bulamamaktadır.

Yönetmen Reha Erdem’in filmlerinde doğanın sunumunun farklılıklar arz ettiği görülmektedir. Yönetmen ekolojik sorunların farkındadır ve bu sorunları sinema sanatı aracılığıyla vurgulamayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak Reha Erdem’in *Koca Dünya* filmi toplumsal ekoloji bağlamında incelendiğinde Birinci Doğa ve İkinci Doğa arasındaki zıtlık dikkat çekmektedir. İki gencin Birinci Doğadan kaçmalarının nedeni, toplumsal alanda tahakküm ilişkisine bağlı olarak cinsel ve psikolojik şiddet görmeleridir. Zuhal’in cinsel istismara uğraması, Ali’yi şiddete yönlendirmektedir. Toplumsal alan, ikili için artık yaşanılmaz bir yerdir. Koca Dünya’da iki genç rahat, huzurlu ve özgür olarak

yaşayabileceklerini düşündükleri yabancı doğaya döner. Ancak Zuhâl ve Ali'nin Birinci Doğaya yaklaşımları bir çatışma yaratmaktadır. Erkeğin toplum ve kültür arasında bağını koparamaması genç kızın ise giderek kültür alanından uzaklaşıp Birinci Doğaya dönme isteği ikili arasında çatışmanın ana nedenini oluşturmaktadır. Ali özellikle tamirci olmasının da getirdiği karakter özelliği ile alet kullanarak yaratıcı eşyalar geliştirme peşindedir. Doğadan beslenen toplayıcı özellikleriyle değil, akıl ve tekniğe dayalı yaratıcılık özellikleriyle ön plana çıkmaktadır. Filmin sonunda ise Zuhâl Birinci Doğada yaşama pratiklerini geliştirmez diğer bir ifade ile kendine yaşam alanı kuramaz. Toplumsal alanın kültür ürünleri içinde doğan, büyüyen biri için yabancı hayat zordur. Bunun sonucu olarak rahatsızlanır, Ali'nin Zühâl'i İkinci Doğaya döndürmekten başka çaresi bulunmamaktadır. Gençler ve insanlık için nicelik evreninde "kocaman bir dünya vardır" ama nitelik olarak "yaşanılacak çok az yer" kalmıştır. Bu doğrultuda Reha Erdem'in yönetmenliğini ve senaristliğini yaptığı *Koca Dünya* filmini Türk sinemasında toplumsal ekoloji felsefesinin temel hassasiyetlerini barındıran ender filmlerden biri olarak değerlendirmek mümkündür.

Kaynakça

Biehl, Janet (2016). *Toplumsal Ekoloji Siyaseti*. (Çev., E. Eren). İstanbul: Sümer Yayıncılık.

Bookchin, Murray (2013). *Toplumunu Yeniden Kurmak*. (Çev., K. Şahin). İstanbul: Sümer Yayıncılık.

Bookchin, Murray (2017). *Toplumsal Ekolojinin Felsefesi*. (Çev., R. G. Ögdül). İstanbul: Sümer Yayıncılık.

Bookchin, Murray (2017b). *Toplumsal Ekoloji Ve Komünalizm*. (Çev., F. D. Elhüseyni). İstanbul: Sümer Yayıncılık.

Bookchin, Murray (2017c). *Modern Kriz*. (Çev., A. Yılmaz). İstanbul: Sümer Yayıncılık.

Bookchin, Murray (2017d). *Kentsiz Kentleşme Yurttaşlığın Yükselişi Ve Çöküşü*. (Çev., B. Özyalçın). İstanbul: Sümer Yayıncılık.

Dubos, René (1969). *The Spaceship Earth*, The Journal of Allergy, 44(1), 1-9.

Dubos, René (1971). *Man Made Environments*, Journal of School Health, 41(7), 339-343.

Dubos, René (1973). *Humanizing the Earth*, The Journal of Environmental Education, 5(1), 8-11.

Dubos, René (1974). *The Dangers Of Tolerance*, The Journal Of School Health, 44(4), 182-185.

Kovel, Joel (2017). *Doğanın Düşmanı Kapitalizmin Sonu Mu, Dünyanın Sonu Mu?*. (Çev., G. Koca). İstanbul: Metis Yayınları.

Morris, Brian (2018). *Antropoloji, Ekoloji ve Anarşizm*, (Çev., B. Karsak). İstanbul: Kolektif Kitap.

Morris, Brian (2019). *Ekolojik İnsancılığın Öncüleri*, (Çev., B. Esen). İstanbul: Sümer Yayıncılık.

Mumford, Lewis (1947). *The Nature Of Our Age*, *The Sociological Review* 39(1), 82-84.

Mumford, Lewis (1949). *Planning for the Phases of Life*, *The Town Planning Review*, 20(1), 5-16.

Mumford, Lewis (1954). *The Neighborhood and the Neighborhood Unit*, *The Town Planning Review*, 24 (4), 256-270.

Mumford, Lewis (1964). *The Automation of Knowledge*, *AV Communication Review*, 12(3), 261-276.

Mumford, Lewis (1965). *Man the Finder*, *Technology and Culture*, 6 (3), 375-381.

Mumford, Lewis (1965). *Utopia, the City and the Machine*, *Daedalus*, 94(2), 271-292.

Mumford, Lewis (1966). *Technics and the Nature of Man*, *Technology and Culture*, 7(3), 303-317.

Erdem, Reha, (2014). "Reha Erdem: Jin'den Sonra Konuşmak Zorunda Kaldım" <http://bianet.org/bianet/print/153167-reha-erdem-jin-den-sonra-konusmak-zorunda-kaldim>, Erişim Tarihi: 09.11.2019

Erdem, Reha, (2016). "Filimlerimdeki doğa hayal mekânı; bundan sonra ancak filmlerde görebileceğimiz yerler...", <https://t24.com.tr/haber/reha-erdem-filimlerimdeki-doga-hayal-mekani-bundan-sonra-ancak-filmlerde-gorebilecegimiz-yerler,373325>, Erişim Tarihi: 07.11.2019